

USPOSTAVLJANJE I RAZVOJ PARTNERSKIH ODNOSA U NASTAVI IZ UGLA DAROVITIH

Rezime: Iako je dugo bilo zastupljeno mišljenje da je vaspitno-obrazovni rad u školi jednosmeran proces transmisije znanja od nastavnika ka učeniku, danas se sve više podržava stav da je učenje konstruisanje znanja, vrednosti i veština, koje proizilazi iz interakcije učesnika u nastavnom procesu. Priroda odnosa koji se uspostavljaju i razvijaju tokom te interakcije veoma je važan element školske kulture. Kada govorimo o didaktičkoj kulturi, kao delu kulture škole, nezaobilazno je pomenuti sposobnost nastavnika za uspostavljanje i razvijanje odnosa unutar učionice. Ovaj rad se bavi ulogom partnerskih odnosa u nastavi koju ćemo posmatrati kroz prizmu darovitih učenika. Razmotrićemo aspekte partnerskog odnosa i njihove implikacije za razvoj darovitih učenika.

Cljučne reči: partnerski odnos, didaktička kultura, daroviti učenici, nastavnik.

Uvod

Efikasan rad sa darovitim učenicima zahteva niz promena u celokupnom obrazovnom sistemu, zatim redefinisane ciljeva obrazovanja i vaspitanja, inovacije metoda, sadržaja, ali i oblika rada. Stručnjaci iz oblasti pedagogije sve više naglašavaju neohodnost shvatanja učenika kao subjekta a ne objekta nastave, jer se na taj način može ostvariti i ispoljiti njegov stvaralački potencijal. U takvoj poziciji učenika nalazi se osnova partnerskih odnosa, kao odnosa koji odlikuje ravnopravnost i usmerenost ka zajedničkom cilju. Proces uspostavljanja i razvoja partnerskih odnosa u nastavi kompleksan je i dugotrajan proces, a ključnu ulogu u njemu ima nastavnik. Nastavnik treba da doprinese izgrađivanju dinamične i pozitivne klime koja deluje podsticajno za sve učenike, a kod darovitih podstiče i budi radoznalost i kritičko mišljenje.

Partnerski odnosi

O partnerskom odnosu u obrazovanju se često govori i piše, ali se ovaj fenomen retko definiše. Analizom literature iz oblasti obrazovanja došlo se do podataka da se u velikom broju naučnih tekstova partnerstvo uopšte ne definiše ili se definiše kroz položaje ili odnose aktera ili definisanjem oblika realizacije partnerstva (Pavlović-Breneselović, 2010). U ovom radu, pre svega ćemo se osvrnuti na

---

¹ jovana.pavlovic.kg@gmail.com

² mmijat13@hotmail.com

partnerstvo učenika i nastavnika u školi.

Pavlović (2004) zastupa stanovište da je partnerstvo odnos u kome postoji podjednako uvažavanje između partnera, sa osvrtom na to da, kada je reč o partnerstvu učenika i nastavnika, postoji značajna asimetričnost u iskustvu i kompetencijama u korist nastavnika. Prema ovoj autorki, partnerski odnos karakteriše „komplementarnost potreba i očekivanja nastavnika i učenika” (Pavlović, 2004: 151).

Pavlović-Breneselović (prema Pavlovski i Pavlović-Breneselović, 2000) definisala je partnerski odnos kao odnos između dve ili više osoba koji proizilazi iz zajedničkih interesa, usmeren je ka zajedničkim ciljevima a zasniva se na razmeni, pozitivnoj međuzavisnosti i podršci. Nastavnici i učenici imaju zajedničke interese i dele ciljeve, pa je jasno da postoji osnova za uspostavljanje partnerskog odnosa između njih. Ovaj odnos iskazuje se kroz ravnopravnost prava i obaveza aktera u partnerstvu, njihovu komplementarnost, poštovanje kompetentnosti drugog, izražavanje autentičnosti aktera, kao i demokratičnost (Pavlovski i Pavlović-Breneselović, 2000). Svakom akteru se priznaju njegove kompetencije, znanje i iskustvo, ali se njegova moć ne raspodeljuje u skladu sa tim elementima. Moć je ravnopravno podeljena među akterima, te svačija reč, mišljenje, želja, potreba i delo podjednako vredi. Partneri su različiti i međusobno zavisni, poštuju se, imaju pravo na izbor, preuzimaju odgovornost, spremni su na usaglašavanje i kompromis. Branković i Mikanović (2011) naglašavaju da je suština razvoja partnerskih odnosa u poziciji učenika koja se od objekatske pomera ka subjekatskoj.

Ako preformulišemo Hjudžisov stav, možemo reći da partnerski odnos podrazumeva da je znanje učenika isto toliko važno kao znanje nastavnika, partnerstvo podrazumeva deljenje moći sa učenicima u zajedničkom odlučivanju, upravljanju i učenju i isključuje ekskluzivno pravo na istinu (Hughes prema Pavlović-Breneselović, 2010). Slično Hjudžisu, Gordon kao indikatore partnerskih odnosa u nastavi izdvaja: otvorenost, brižnost, međuzavisnost, samostalnost i uzajamno zadovoljavanje potreba (Gordon prema Branković i Mikanović, 2011). U praksi, to bi značilo da učenik ima autonomiju da donosi odluke zajedno sa nastavnikom, ali i odgovornost da osmišljava pravce u kojima bi njegovo obrazovanje trebalo da se odvija.

Jedan od elemenata didaktičke kulture jeste sposobnost nastavnika za uspostavljanje i razvijanje odnosa unutar učionice. Na nastavnicima je odgovornost da iniciraju promene koje žele da uvedu, ukoliko smatraju da bi imali koristi od njih. Postavlja se pitanje, ukoliko nastavnik želi da otpočne sa procesom uspostavljanja partnerskog odnosa sa učenicima, odakle bi trebalo krenuti. Pre svega, nastavnici treba da prihvate da

[...] samo u nastavi u kojoj je osnovna karakteristika usmerenost ka učenicima moguće je razvijati partnerske odnose između svih njenih subjekata. Kako bi se oni u praksi ostvarili neophodno je da svaki nastavnik ima određen stepen slobode u odstupanju od uskih okvira nastavnog programa, da je fleksibilniji u pogledu vremena potrebnog za učenje, da inovira nastavu i postavlja veće zahteve učenicima, da primenjuje različite nastavne metode, da se više usmeri na kvalitet procesa učenja a ne samo na

ostvarene rezultate, te da je uvek spreman pristupiti rešavanju neočekivanih situacija i problema (Branković i Mikanović, 2011).

Na osnovu napisanog možemo reći da uspostavljanje partnerskih odnosa u učionici podrazumeva nekoliko elemenata:

- razvijanje kulture komunikacije i to kako komunikacije između nastavnika i učenika, tako i učenika međusobno,
- uspostavljanje ravnopravnosti u pogledu prava i obaveza učenika i nastavnika,
- priznavanje kompetencija partnera (nastavnik ima više stručnog znanja, učenik zna šta mu je potrebno),
- davanje prilike partnerima da autentično izražavaju svoje potrebe, interesovanja, stanja, lične osobine.

U daljem tekstu razmatraćemo implikacije ovakve teorijske postavke za praktični rad sa darovitima iz njihovog ugla.

Daroviti i njihove specifičnosti

Darovitost je višedimenzionalan fenomen koji i danas ostaje nedovoljno istražen, te predstavlja fundamentalno pedagoško pitanje. Promišljanja na ovu temu imala su svoj razvojni put od prvobitnih shvatanja darovitosti kao biološke datosti pa do sagledavanja njene kompleksne prirode. Ovaj fenomen ne može se koncipirati isključivo kao intelektualna sposobnost jer darovitost čine još i: različite vrste izuzetnih sposobnosti, skup psiholoških predispozicija za visoko postignuće ali i crte ličnosti i sredinski faktori koji treba da su u interakciji. Darovitost se može odrediti kao specifičan sklop karakteristika od kojih Maksić (1998) posebno izdvaja: visoku motivisanost, kreativnost, pojam o sebi i intelektualne sposobnosti.

Đorđević (2014) ukazuje na sledeća svojstva darovitih učenika:

- oštroumnost pri sagledavanju problema;
- povezivanje uzroka i posledica;
- apstraktno mišljenje;
- organizovanje i povezivanje iskustva;
- imaginacija i dovitljivost;
- težnja za klasifikovanjem i razvojem;
- interesovanja za različita područja;
- upornost, entuzijizam, empatija i drugo...

Uviđamo dakle da darovitost predstavlja složen konstrukt koje se ne može poistovetiti samo sa koeficijentima inteligencije jer u sebe uključuje različite faktore.

Partnerski odnosi iz ugla darovitih

Učestvovanje svih subjekata nastave i stvaranje pozitivne socio-emocionalne klime predstavljaju bitan preduslov ostvarivanja partnerskih odnosa. Socijalna klima u kojoj postoji jednakost, poverenje, timski rad i aktivno učestvovanje svih učenika, prema sopstvenim sposobnostima, daje mogućnost

darovitima da ostvare svoje potencijale i pokažu svoje talente. Đorđević (2005: 25) ističe sledeće: „darovitost ne može da postigne prave efekte u klimi nepoverenja, rigidnih normi, slabog ili rđavog sistema međusobne komunikacije, odsustva prepoznavanja i podsticanja novih ideja”.

Partnerske odnose karakteriše duh saradnje, pomaganja, jednake odgovornosti i uključenosti. Na taj način stvara se posebna vrsta interakcije, koja omogućava razvoj sposobnosti svih učenika, pa tako i darovitih. Rad sa učenicima ne treba da je usmeren isključivo na sticanje novih veština, znanja i navika već i na razvijanje celokupnog kognitivnog i afektivno-motivacionog aspekta ličnosti. Kada su u nastavi uspostavljeni partnerski odnosi, učenicima se pruža mogućnost da razvijaju kritičko mišljenje, kreativnost, a postoji i pozitivan uticaj na socijalne kompetencije ličnosti. Ovaj podatak posebno je bitan ukoliko smo svesni činjenice da daroviti učenici imaju potrebu za razvojem socijalnih kompetencija, osposobljavanjem za saradnju te za delovanjem u timu (Stipić i Lungulov, 2012).

Istraživanja koja za subjekte imaju darovite učenike retka su u pedagoškoj literaturi, te je veoma teško uopšteno govoriti o stavovima ove populacije. Najveći broj zaključaka o efektima određenih novina u radu sa darovitima meri se promenama u rezultatima koje ovi učenici ostvaruju. Međutim, nisu sve sposobnosti koje karakterišu darovite učenike merljive testovima. Uspostavljanje partnerskih odnosa je proces koji može i ne mora dovesti do promena u rezultatima testova sposobnosti, ali bi trebalo da dovede do povećanja zadovoljstva učenika nastavnim procesom i poboljšanja odnosa sa nastavnicima. Navešćemo nalaze nekoliko istraživanja koja su se bavila darovitima i pokušati da damo pregled njihove perspektive na uspostavljanje partnerskih odnosa.

Tomić (2010) navodi da se na osnovu odgovora anketiranih darovitih učenika³ može zaključiti da oni često smatraju da nemaju podršku i podsticaj od svojih predmetnih nastavnika. Da bi se partnerski odnosi u nastavi uspostavili, nastavnici moraju biti spremni da podstiču i usmeravaju obrazovni proces. Autori Branković i Mikanović (2011) tvrde da raznovrsnim postupcima nastavnici mogu da smanje poučavanje, a celokupan nastavni proces usmere na interaktivno učenje i samoučenje, te na taj način učenicima postanu partneri.

Rodžers (Rogers, 2007) je sintetizovala veliki broj istraživanja (istraživačkih studija i naučnih članaka) o darovitim učenicima i, iako se veliki broj njih nije bavio perspektivom učenika, ustanovila je 5 ”pouka” koje možemo izvući iz ovih istraživanja. Pouke su sledeće:

1. Darovitim učenicima su svakodnevno potrebni izazovi u njihovim sferama interesovanja.

Daroviti imaju stalnu potrebu da ”mere” svoj napredak, te je zato neophodno davati im stalne izazove, kako bi razvijali svoje sposobnosti. Ne slažu se svi istraživači da pružanje podrške mora biti svakodnevno, već neki autori govore o stalnom i doslednom pomaganju darovitima pružanjem izazovnih zadataka ili situacija za učenje.

---

³ Rezultati istraživanja: Tomić, O. (2010). *Značaj sredinskih činilaca koji utiču na razvoj darovitosti kod učenika – izvod iz doktorske disertacije.*

2. Darovitima konstantno treba pružati prilike da rade samostalno i na sebi jedinstven način u svojim sferama interesovanja.

Rodžersova napominje da nema slaganja među istraživačima u tome da li samostalno učenje doprinosi boljim rezultatima darovitih, jer postoje istraživanja koja dokazuju da nekim darovitim učenicima ne odgovara da uče samostalno. Zato se ova pouka odnosi na pružanje prilika, ali ne i na to da svi daroviti učenici imaju potrebu za samostalnim radom.

3. Darovitim učenicima treba omogućiti akceleraciju sadržaja u skladu sa njihovim obrazovnim potrebama.

Studije pokazuju da se akceleracija sadržaja može vršiti na nivou pojedinačnih predmeta ili na nivou čitavog programa predviđenog za određeni razred. Akceleracija takođe podrazumeva visok nivo individualizacije sadržaja i posvećenost nastavnika darovitim učenicima.

4. Darovitim učenicima treba dati prilike da se druže i uče sa vršnjacima sličnih sposobnosti.

Ovakva vrsta grupisanja dovodi do boljih rezultata darovitih učenika. Takođe, studije pokazuju da se javljaju pozitivni efekti na samopouzdanje darovitih, kao i pozitivniji stavovi prema učenju, sopstvenoj darovitosti i prema obrazovanju uopšte.

5. Za određene delove programa, neophodno je diferenciranje prema tempu, količini ponavljanja i vežbi, kao i organizaciji prezentacije sadržaja.

Daroviti učenici usvajaju sadržaje bržim tempom, pa se često može desiti da im je dosadno i gube motivaciju ukoliko se predugo zadrže na sadržaju koji su već savladali. Istraživanja su pokazala da, u određenim oblastima (npr. matematici), daroviti učenici često rade manje domaćih zadataka, ali ipak pokazuju odlične rezultate na testovima. Ipak, navodi se da davanje prilika za kontinuiranim ponavljanjima i vežbom, putem težih zadataka i testova, kod darovitih može doći do boljeg i trajnijeg shvatanja koncepata, pa samim tim i kvalitetnijeg učenja. Što se tiče načina prezentovanja sadržaja, utvrđeno je da daroviti učenici imaju tendenciju da uče "od celine ka delovima", odnosno da traže obrasce, utvrđena pravila, kako bi rešili konkretan problem.

Implikacije ovog obimnog istraživanja odnose se na potrebu da se preispita uloga nastavnika u podsticanju darovitih učenika ne samo zarad njihovih boljih rezultata, već i zbog podsticanja unutrašnje motivacije darovitih, i povećanja njihovog opšteg zadovoljstva obrazovanjem. "Pouke" koje Rodžersova (Rogers, 2007) ističe u skladu su sa tendencijom uspostavljanja partnerskog odnosa između učenika i nastavnika, jer da bi se zadovoljile potrebe darovitih neophodno je da se svaki učenik posmatra kao individua za sebe i da mu se da pravo odlučivanja o sopstvenom obrazovnom putu.

Još jedno istraživanje koje je vredno pomena sprovedeno je u SAD od strane Lise Frenč i saradnika (French et al., 2011), a bavilo se ispitivanjem preferencija darovitih učenika osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta da rade samostalno. Rezultati su pokazali da daroviti učenici koji smatraju da u školi ne dobijaju dovoljno podrške, češće biraju samostalne aktivnosti (French et al., 2011: 159). Navedeno se odnosi kako na podršku nastavnika, tako i na podršku vršnjaka.

Autori napominju da, kada se podstiče zajedničko učenje, veoma je važno obratiti pažnju na to da se u obzir uzmu i obrazovni ciljevi kako darovitih tako i učenika koji nisu identifikovani kao daroviti, a ne postavljanje ciljeva za grupu kao celinu.

Predlaže se da se učionica pretvori u sredinu za učenje kojoj je jedan od ciljeva promovisanje kulture zajedničkog podržavajućeg učenja. Partnerski odnos podrazumeva razvijanje kulture podrške i saradnje, te možemo zaključiti da iz perspektive darovitih postoji potreba za uspostavljanjem partnerskih odnosa unutar učionice.

Olthaus (Olthouse, 2012) je sprovedla istraživanje sa mladim darovitim piscima-srednjoškolicima o njihovim obrazovnim potrebama. Istraživanje je sprovedeno kroz seriju intervjua. Većina darovitih mladih pisaca istakla je potrebu za strukturiranom podrškom za razvijanje njihovog talenta. Primetili su da ukoliko nemaju podršku u školi za pisanje kreativnih tekstova, najverovatnije to neće ni raditi. Ipak, daroviti učenici su naglasili da podrška koja im je potrebna ne treba da ima formu precizno definisanih zadataka, već da se ostavi prostora za iskazivanje njihove kreativnosti, kao i to da smatraju da je neophodno da se njihova kreativnost ceni podjednako kao sposobnost za književnu i jezičku analizu. Takođe, ispitanici su istakli da im je neophodno da ih nastavnici upućuju na dodatne resurse za razvijanje njihovih sposobnosti, kao i na vršnjake sa sličnim interesovanjima. Veoma je interesantno zapažanje ovih darovitih mladih ljudi da njihova darovitost nije cenjena koliko na primer darovitost za prirodne nauke. Kada govore o odnosu sa nastavnicima, ispitanici su izrazili želju da taj odnos bude "više od dobre ocene" (Olthouse, 2012: 119), da im je potrebno ne samo da dobiju dobru ocenu, već i povratnu informaciju od nastavnika kao čitaoca (šta smatra dobrim delovima, a gde vidi prilike za napredovanje u pisanju i razvijanju stila). Jasno je da i iz ovog istraživanja sprovedenog sa darovitim učenicima možemo izvesti slične zaključke kao iz prethodno navedenih. Daroviti učenici imaju potrebu za podrškom, većom autonomijom u razvijanju svoje darovitosti, saradnjom sa nastavnikom i vršnjacima, kvalitetnijom komunikacijom sa nastavnicima, što su sve elementi partnerskog odnosa.

Zaključak

U ovom radu pokušali smo da se osvrnemo na potrebe darovitih učenika i utvrdimo da li aktuelna pedagoška tendencija uspostavljanja partnerskih odnosa odgovara ovoj grupi učenika. Darovitost je veoma dugo tema pedagoških istraživanja, ali je interesantno da nema mnogo istraživanja koja su za subjekte imala identifikovane darovite učenike. O njihovim obrazovnim potrebama uglavnom se piše kroz analizu efekata određenih inovacija na poboljšanje njihovog akademskog uspeha, a zanemaruju se unutrašnji faktori darovitosti kao što su motivacija, zadovoljstvo, odsustvo stresa i frustracije. Darovitost je veoma složen konstrukt i ne smemo mu pristupati samo kroz merenje akademskog napretka, već treba uzimati u obzir i ostala svojstva darovitih učenika: interesovanja, entuzijazam, motivaciju, zadovoljstvo prilikama za učenje. Iz nekoliko istraživanja koja se bave i ovim faktorima, jasno je da je darovitim potrebno više podrške, ali i više

autonomije u odlučivanju, potrebna im je bolja saradnja sa vršnjacima i više prilika i načina da izraze svoje sposobnosti. Možemo zaključiti da je uspostavljanje partnerskog odnosa između učenika i nastavnika poželjno iz ugla darovitih učenika, jer oni sami ističu elemente partnerskog odnosa kao sopstvene potrebe. Smatramo da ovakvi rezultati mogu da posluže istraživačima kao polazna osnova za opširnije bavljenje ovom temom, kao i za istraživanja sa identifikovanim darovitim učenicima na našem području.

Literatura:

- Branković, D., Mikanović, B. (2011), Emancipatorsko vaspitanje – osnov razvoja partnerskih odnosa u nastavi. *Pedagoška stvarnost* 7-8, 581–593.
- Đorđević, B. (2005), *Darovitost i kreativnost dece i mladih*, Vršac: Visoka škola za obrazovanje vaspitača.
- Đorđević J. (2014), Didaktički oblici, postupci, organizacija, sadržaji i metode, primarne osobnostima i potrebama darovitih učenika. U: G. Gojkov, *Daroviti i kvalitet obrazovanja, Zbornik 19*, 149–159. Vršac–Arad: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Univerziteta de Vest “Aurel Vlaicu”.
- French, L., Walker, Ch. & Shore, B. (2011), Do Gifted Students Really Prefer to Work Alone?, *Roeper Review*, vol. 33, no. 3, 145–159.
- Olthouse, J. (2012), Why I Write: What Talented Creative Writers Need Their Teachers to Know, *Gifted Child Today*, vol. 35, no. 2, 117–121.
- Pavlović-Breneselović, D. (2010), Partnerstvo u obrazovanju, *Andragoške studije*, br: 2, 123–139.
- Pavlović, B. (2004), Partnerski odnosi u nastavi kao faktor podsticanja učenja i kognitivnog razvoja, *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, br. 36, 151–167.
- Pavlovski, T. i Pavlović-Breneselović, D. (2000), *Partnerski odnosi u vaspitanju*, Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
- Rogers, K. (2007), Lessons Learned About Educating Gifted and Talented: A Synthesis of the Research on Educational Practise, *Gifted Child Quarterly*, vol. 51, no. 4, 382–396.
- Stipić, M., Lungulov, B. (2012), Obrazovanje darovitih u inkluzivnom kontekstu. U: *Inkluzivno obrazovanje: obrazovanje za sve, tematski zbornik*, 91–107. Novi Sad, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Tomić, O. (2010), *Uticaj sredinskih činilaca na kreiranje strategija podsticanja razvoja darovitosti kod učenika*. Doktorski rad. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.

ESTABLISHING AND DEVELOPMENT OF PARTNERSHIP IN CLASSROOM FROM THE PERSPECTIVE OF GIFTED STUDENTS

Educational work at schools has long been considered to be a one-way transmission of knowledge from teachers to students. Nowadays researches and practitioners are increasingly supporting the view that learning actually means constructing knowledge, values and skills, as a result of the interaction of participants in the learning process. The nature of the relationship established and developed during this interaction is an essential element of school culture. When we speak of didactic culture, as part of the school culture, it is inevitable to mention the ability of teachers to establish and develop relationships within the classroom. This paper deals with the role of partnership relations in education, which we will see through the prism of gifted students. We will consider the aspects of partnership and their implications for the development of gifted children and offer suggestions for the improvement of existing practices.

Key words: partnership, learning culture, gifted students.

